

ЗАЙКА В. М., кандидат психологічних наук, доцент

*Полтавський інститут економіки і права ЗВО
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

РОДОВИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОСТВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний розвиток українського суспільства в ХХІ ст. характеризується стрімким рухом вперед в процесах державотворення, патріотичного виховання, розвитку обороноздатності країни, захисту її суверенітету та цілісності, розвитку територіальних громад та піднесенні національної ідеї. Такий динамічний розвиток суспільства, безумовно, відбувається з екстраполяцією в минуле. Адже в ньому міститься віковий досвід державотворення наших предків та значний потенціал побудови демократичного та громадянського суспільства, починаючи з часів Київської Русі, Гетьманщини, Центральної Ради, Української Народної Республіки, Української Держави гетьмана Павла Скоропадського тощо.

Але всі ці спонукання не можливі без розуміння свого місця на геополітичній карті світу, без знання свого минулого, сформованої національної ідентичності, родового досвіду предків. Про проблему формування національної ідентичності говорили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Е. Фромм, Л. Сонді, К. Юнг, Е. Геллнер, Е. Сміт, В. Куєвда, Хв. Вовк, А. Маслюк, М. Козловець, Л. Нагорна, О. Губко, Ф. Моргун, О. Піменова, В. Заїка та ін. [1; 7; 8; 9; 10].

Для підтвердження розуміння невід'ємного зв'язку людини, нації та країни потрібно довести їх безумовний взаємовплив одне на одного. Народ – це людська спільнота, що склалася історично й відрізняється від подібних п'ятьма головними ознаками: 1) батьківщиною; 2) мовою;

3) етнокультурою; 4) темпераментом (ментальністю); 5) національною самосвідомістю. Причому остання ознака головна, адже без неї народ дезінтегрується. Національна свідомість, стрижнем якої є спільна історія, відмінна від історії сусідів та етносів-попередників – це обов'язкова умова етнічної єдності. Коли народ забуває власну історію, зникає самоусвідомлення окремішності від сусідів і етнічна спільнота дезінтегрується, її асимілюють сильніші сусіди й вона сходить з арени історії. Тому з античних часів відомо: щоб завоювати народ, мало захопити його землі – треба написати його історію (або викривити вже існуючу). А історія країни безумовно пов'язана з історією кожної родини, які проживають на її території. Саме тому дослідженням історії власної родини, родоводу потрібно займатися кожному свідомому українцю [5, с. 67].

Необхідно сказати декілька слів стосовно особливостей вивчення власного родоводу, життя та побуту предків у звичаях українського народу. Знання історії своїх предків є невід'ємною частиною культури будь-якого народу, а від уявлень про свій родовід залежить відношення до самих себе та інших народів. На жаль, у нас відсутня історична традиція пам'ятати свій рід в іменах та постатях до сьомого покоління, як це існує у деяких народностей Сходу. Можливо, це було пов'язано з постійною зайнятістю українців, їх важкою працею та нестабільним соціально-політичним станом суспільства в різні часи, розривом зв'язку передачі знання між поколіннями та навмисними репресивними заходами з боку певних влад та режимів з метою стерти з пам'яті історію кількох поколінь українців. Адже через пізнання і вшанування людиною своїх кровних предків відбувається й пізнання генетичних коренів свого народу, і шанобливе ставлення до його святинь.

Слово «генеалогія» грецького походження й означає поняття «родовід» і походить від слів «ген» (γενεα, genea) – «рід», «логос» (λόγος,

logos) – «наука, знання». В нашій країні приклад ведення власної генеалогії зафіксовано лише в елітних верствах суспільства – в князів та гетьманів, феодалної слов'янської знаті, шляхти та старшинської козацької верхівки з метою фіксування спадкових прав, походження та шляхетності роду. До нашого часу дійшли біографії відомих полководців та вчених, партійних чиновників та можновладців, але як жили та вмирили мільйони звичайних українців, їхні, найчастіше, трагічні долі в більшості залишаються ще й досі нам невідомими [8; 9].

Але достеменно відомо, що середня маса народу у вільний час збиралася на вечорницях, так званих посиденьках, на храмові свята, на яких старші досвідчені родичі розповідали про минулі часи, свої поневіряння в житті та пошуки щастя. Зазвичай це робилося бабусями і дідусями або прабабусями і прадідусями, які шанувалися та поважалися як носії життєвого досвіду, знавці давніх традицій та знань, психології життя людини та хранителі сімейної мудрості. Як правило, до них найбільш прислухалися внуки та правнуки, для яких ця жива усна мова предків була прямою передачею родового знання, яке подавалося у формі цікавих історій та оповідань, що сприймалися малечею наче писані казки з мудрих книжок. Зі спогадів батька відомо, що раніше після досягнення пенсійного віку чоловіки переставали голитися і можна ще й зараз побачити на фотографіях того часу дідів з бородою-лопатою, в котрій, як і в зморшках на обличчі зберігалася і проступала та сама мудрість поколінь. Так, ще у ХХ ст. діди збиралися зі своїми ровесниками та пригадували минуле, обговорювали сучасні новини. Бабусі збиралися окремо, вони одночасно вишивали, в'язали, співали пісні, ворожили, радили в складних життєвих обставинах, ділилися старовинними рецептами приготування різних страв, народними методами лікування тощо.

Так ще в 1950-х рр. моему батькові його дід, Заїка Павло Григорович, 1887 р.н., ветеран Першої світової війни 1914–1918 рр., поранений в ногу шрапнеллю, охоче розповідав, зачерпуючи саморобною дерев'яною ложкою з глиняної миски, гарячий наваристий селянський борщ, про рідну землю, про минулі часи, про життя своїх батьків та дідів. Ці ложки він сам особисто вирізав з дерева духмяної груші, ніколи не визнаючи вже широко поширеного тоді металевого посуду. І його слова міцно закарбовувалися в пам'яті нащадків та потім передалися по спадку й мені [2, с. 31; 4, с. 121].

Однак існували періоди в історії кожної країни і сім'ї, коли ця традиція передачі знань переривалася через різноманітні загарбницькі війни, голодомори та репресії. Саме в ці часи найбільше гинуло здорових, мужніх, досвідчених представників роду, на долю яких випадала честь боронити Батьківщину від загарбницьких посягань інших держав. В результаті чого сім'ї часто залишалися без чоловічих рук, що також не кращим чином позначалося на довготривалості життя жінок. Саме тут, ми вважаємо, потрібно шукати причину необізнаності багатьох сімей із власною генеалогією, своїм минулим, формування синдромів: «меншовартості», «меншого брата», «Іванів не помнящих родства», «втрати коріння», «ворогів народу», «свій серед чужих, чужий серед своїх» тощо [3].

Таким чином, родовий досвід українського народу як складова національної ідентичності займає важливе місце в умовах національного розвитку. З вивчення власного родоводу, знань предків, народної культури відбувається становлення народу та нації в цілому. Минуле України насичене безліччю історичних, релігійних, наукових та культурних подій, досвід яких потрібно втілювати в практику в сучасних реаліях розвитку. Адже, як казав класик, «не знаючи власного минулого, неможливо зрозуміти справжній сенс теперішнього та цілі майбутнього».

ЛІТЕРАТУРА

1. Заїка В. М. Відродження та збереження української національної самобутності в умовах сучасного розвитку сільських територій. *Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації* : зб. наукових праць. Житомир : ЖНАЕУ, 2019. С. 119–122.
2. Заїка В. М. Значення родової професії в професійній орієнтації сучасної молоді. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 22–23 травня 2019 р. : у 2 т. Т. 1. К. : Університет «Україна», 2019. С. 29–31.
3. Заїка В. М. Куди зникають українські хати? URL : <https://www.0532.ua/news/605151/kudi-znikaut-ukrainski-hati>
4. Заїка В. М. Психологічна сутність родової професії та її вплив на нащадків. *«ВЕКТОРИ ПСИХОЛОГІЇ – 2019»*. Матеріали Міжнародної молодіжної наукової конференції (24 квітня 2019 р., м. Харків, Україна). Харків, 2019. С. 120–121.
5. Заїка В. М. Психологічні особливості поколінь українців в історичній транспективі. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, м. Полтава, 25–26 березня 2020 р. Полтава : Полтавський інститут економіки і права, 2020. С. 67–77.
6. Заїка В. М. Створення ментальних карт України в якості сприяння соціо-культурному розвитку її територій. *Моделі соціокультурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Суми, 25–27 вересня 2019 р. : у 2 т. Т. 1. Суми : СНАУ, 2019. С. 103–107.
7. Моргун Ф. Т. Куди йдеш, Україно? Національна ідея, рідна мова і українка. Полтава : Полтавський літератор, 2003. 244 с.
8. Моргун Ф. Т. Перепаханые поколения. В 2-х кн.; издание третье, перераб. и доп. Полтава: Полтавский літератор, 2001. Кн. 1. Проклятие войне. По следам сфальсифицированной истории. 272 с.; кн. 2. Крестьянин – мировая душа. 320 с.
9. Моргун Ф. Т. Сталинско-гитлеровский геноцид украинского народа. Факты и последствия. изд. 2-е, с изм. и доп. Полтава : Дивосвіт, 2008. 372 с.
10. Піменова О. В. «Родові поселення» як специфічна форма малого господарювання. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2011. Вип. 25. С. 217–223.